

The community of those who have nothing in common.
Levinas, community and the self
Emilie Van Daele

The central theme of this work is the question of community. Traditionally community is understood as a social network where people 'have something in common'. Having something in common can refer to common values or beliefs, a specific identity, a common past or a shared location. Having something in common is seen as crucial in this traditional view. Communities have an important bonding force in our society. They can be an antidote against isolation, fragmentation, alienation and indifference. That is why we often speak of 'social capital'. But sometimes these expectations run too high. The hopes and expectations we have can turn us blind for the more negative effects that communities entail: restriction, reduction, exclusion... .

In this work we shall question the way in which community is usually addressed and propose an alternative concept of community. We will consider whether it is possible to preserve the social capital of communities without referring to a shared identity or common referent that can cause exclusion and reduction. Therefore the title of this thesis is 'The community of those who have nothing in common'. The possibility of this alternative community is examined through the work of Emmanuel Levinas. Levinas offers us in his philosophical texts a redefinition of the subject and its subjectivity. One of the hypotheses in this work is that each approach of community presupposes a specific concept of subjectivity and vice versa. Levinas' redefinition of subjectivity creates therefore an opening to reformulate community as we know it.

In the first chapter we address the question of community. We analyze what is traditionally understood under community and attempt to formulate a positive definition of the term community. This definition allows us to outline the evolution of the term and the connotations it has. We discover that community is not so much in decline but has changed in nature. This change in nature discerns the intrinsic and instrumental value of community as well as its possible negative tendencies, such as reduction, restriction, exclusion... . At the end of this chapter we offer a blueprint for the community of those who have nothing in common taking into account both positive and negative aspects of community. This blueprint includes four constitutive elements and is refined and tested in the following chapters where other approaches of community are addressed.

In Chapter 2 we examine two diametrically opposed approaches of community: the approach of Alasdair MacIntyre and that of John Rawls. For MacIntyre community takes a central place whereas for Rawls community plays only a secondary role. Their approaches of community reveal two different concepts of subjectivity. For MacIntyre community plays a constitutive role for the selves we are and the dignity we receive. He speaks therefore of a situated self. Rawls presents an unencumbered self that deserves respect regardless of his place in society or community. This tension between a situated and unencumbered self makes it possible to introduce Levinas' redefinition of subjectivity as a fruitful path to be taken – a path not to overcome the tension or to make a choice between one of the offered perspectives, but a path to deepen the concept of subjectivity.

Chapter 3 offers a comparative study between Kant and Levinas. This comparison clarifies the meaning of situatedness and unencumberedness in Levinas' work. To grasp the similarity and the differences between Kant and Levinas we focus on their respective views on autonomy and heteronomy. Both concepts play a crucial role in their approaches of the subject and clarify that Kant as well as Levinas are looking for a subject that is able to act unencumbered, independent of its contingent situatedness. Although both philosophers attribute a different meaning to the concepts autonomy and heteronomy they

both are looking for a similar subject: a subject without context. The situatedness of the subject seems to play an inferior role. This is only true in the work of Kant. Levinas will reinterpret this situatedness in a special way.

Chapter 4 and 5 elaborates on the philosophical work of Levinas and offers an interpretation of his redefinition of the subject. Chapter 4 focuses on the early works: *De l'évasion*, *De l'existence à l'existant* and *Le temps et l'autre*. Chapter 5 deals with the other two main works: *Totalité et Infini* and *Autrement qu'être*. In our reading of Levinas we discern three different constituents of subjectivity: identity, individuality and uniqueness. Each constituent corresponds with a specific relation: the relation to being, the relation to the world and the relation to the other. Although we describe each relation separately they inevitably are intertwined. We consider them as different perspectives on human subjectivity that can reveal its different constituents. The differentiation in these relations enables us to uncover other possible approaches of community. The bulk of the community approaches fall under the relation with the world and thus have to do with the individuality of the subject. In these approaches commonality is seen as a 'shared term' – a term that also determines the individuality of the subject – or as a 'perceived' commonality that allows the subject to reduce others to the community. Even though these types of community have a special and important constitutive and meaningful value they contain nevertheless an inherent dynamic that can lead to exclusion and reduction. What connects people in these forms of community is the common term or the perceived commonality. Those who don't share this commonality can be excluded. Those who share this commonality can be reduced to this commonality.

The community of those who have nothing in common will transcend these worldly based communities and will reveal itself within the third relation: the relation with the other. This relation is constitutive for the revelation of uniqueness. In the last chapter we try therefore to extend the ethical relation between the subject and the other – that reveals the uniqueness of both – to a relationship with multiple others. The community of those who have nothing in common criticizes the existing traditional communities but also reveals a different way of being together. This being together where both the subject as the others reveal themselves as unique creates a commitment that cannot be described in terms of connectedness. It is exactly the lack of a common ground or solid connection that creates a 'non-indifference'; a difference that attracts those who have nothing in common and that reveals a different kind of meaning in this attraction.

In a society where the individual, self-creation, freedom and self-development is perceived as extremely important we can ask ourselves whether this emphasis on the individual still leaves room for the revelation of uniqueness. Levinas and the significance he lays on uniqueness offers us the possibility to escape the all too narrow discourses about the dangers of individualism on the one hand and about the dangers of the influence of communities on the other hand. Maybe this perspective can lead to a more balanced debate between the advocates and the opponents of community.

De gemeenschap van zij die niets gemeenschappelijk hebben.

Levinas, gemeenschap en het zelf

Emilie Van Daele

Het centrale thema van dit werk is het vraagstuk van de gemeenschap. Traditioneel wordt gemeenschap gezien als een sociaal netwerk waarin sprake is van een gedeeld 'iets'. Dit 'iets' kan verwijzen naar waarden en normen, naar een bepaalde identiteit, naar een gemeenschappelijk verleden of een gedeeld territorium. Het gaat om 'iets' dat mensen gemeenschappelijk hebben. Gemeenschappen verbinden en dit kan als een positieve kracht in onze samenleving worden gezien. Sociale cohesie kan een oplossing bieden voor problemen zoals isolatie, fragmentatie, vervreemding en onverschilligheid. Er wordt niet voor niets gesproken over 'sociaal kapitaal'. Soms zijn de verwachtingen ten aanzien van de gemeenschappen dan ook hoog gespannen. Daarenboven kunnen deze verwachtingen ook blind blijven voor de negatieve keerzijden: gemeenschappen kunnen leiden tot exclusie van wie er buiten staat en tot reductie van wie er toebehoort of wordt toegelaten.

In dit werk willen we de manier waarop er traditioneel over gemeenschap gedacht en gesproken wordt, ter discussie stellen en nadenken over een alternatief gemeenschapsbegrip. We zullen nagaan of het mogelijk is het 'sociale kapitaal' van gemeenschappen te bewaren zonder te verwijzen naar een gedeelde identiteit of gemeenschappelijkheid waardoor exclusie en reductie mogelijk wordt. De titel van dit proefschrift luidt daarom: Een gemeenschap van zij die niets gemeenschappelijk hebben. De mogelijkheid van deze alternatieve gemeenschap wordt onderzocht aan de hand van het werk van Emmanuel Levinas. Levinas reikt ons in zijn filosofische teksten een herdefiniëring van het subject en de subjectiviteit aan. Deze herdefiniëring is richtinggevend voor de gemeenschap die we voor ogen hebben daar we uitgaan van de hypothese dat elke gemeenschapsbenadering een specifieke opvatting van het subject vooronderstelt.

In een eerste verkennend hoofdstuk gaan we van nabij in op het vraagstuk van de gemeenschap. We gaan na wat er traditioneel gezien onder gemeenschap en het leven in gemeenschap wordt verstaan. In eerste instantie ondernemen we een poging om een positieve formulering van de term gemeenschap te ontwikkelen. De positieve formulering laat ons toe de evolutie van het gemeenschapsleven te schetsen. Hieruit blijkt dat de gemeenschap niet zozeer in verval is, maar dat zij van aard is veranderd. Vervolgens gaan we in op de intrinsieke en instrumentele meerwaarde van de gemeenschap en wijzen daarna ook op haar mogelijke negatieve tendensen: reductie, beperking, uitsluiting... . Rekening houdend met zowel de positieve als negatieve aspecten van het leven in gemeenschap werken we op het eind van het eerste hoofdstuk een blauwdruk uit voor de 'gemeenschap van zij die niets gemeenschappelijk hebben'. Deze blauwdruk omvat een viertal constituerende elementen en wordt in de volgende hoofdstukken verfijnd en getoetst aan andere gemeenschapsbenaderingen.

Zo gaan we in hoofdstuk 2 in op twee diametraal tegenovergestelde gemeenschapsbenaderingen: de benadering van Alasdair MacIntyre die de gemeenschap centraal stelt en de benadering van John Rawls die de gemeenschappen liever geen centrale rol toebedeelt. Hun beider visies reveleren twee heel verschillende subjectbegrippen. Bij de ene is er sprake van een gesitueerd zelf en speelt de gemeenschap een constitutieve rol, bij de andere is er sprake van een ongebonden zelf dat respect verdient ongeacht zijn plaats in de samenleving. Op basis van dit spanningsveld tussen gesitueerdheid en ongebondenheid wordt het mogelijk Levinas' herdefiniëring van het subject te introduceren en de contouren van de begrippen identiteit, individualiteit en uniciteit te schetsen. Met Levinas' herdefiniëring van het subject willen we geen keuze maken tussen Rawls of MacIntyre maar trachten we de waarde van hun beider benaderingen in te schatten en indien mogelijk te behouden.

In hoofdstuk 3 volgt een vergelijkende studie tussen Kant en Levinas die de gesitueerdheid en ongebondenheid in het werk van Levinas moet verduidelijken. Om vat te krijgen op de analogie en de verschillen tussen Kant en Levinas bespreken we hun respectievelijke visies op autonomie en heteronomie. Beide concepten spelen een cruciale rol in hun subjectbenaderingen en verduidelijken dat beide filosofen op zoek zijn naar een subject dat in staat is ongebonden te handelen, los van zijn specifieke en contingente gesitueerdheid. Hoewel zij in hun gebruik van de termen autonomie en heteronomie een heel andere betekenis aan deze termen geven, zijn zij wel op zoek naar een zelfde subject: een subject zonder context. Op het eerste zicht lijkt de gesitueerdheid van het subject hier uitgeschakeld te worden. Waar dit voor Kant gedeeltelijk op gaat, is dit bij Levinas zeker niet het geval. In het werk van deze laatste zal gesitueerdheid op een heel andere manier worden geherformuleerd.

In hoofdstuk 4 en 5 wordt van nabij ingegaan op het filosofische werk van Levinas en bieden we een lezing en interpretatie van zijn herdefiniëring van het subject. Hoofdstuk 4 concentreert zich op de vroege werken: *De l'évasion*, *Le temps et l'autre* en *De l'existence à l'existant*. Hoofdstuk 5 gaat in op de twee latere hoofdwerken: *Totalité et Infini* en *Autrement qu'être*. Aan de hand van deze werken trachten we verschillende subjectrelaties bloot te leggen en de verschillende constituerende elementen van de menselijke subjectiviteit te bepalen. We spreken over identiteit, individualiteit en uniciteit. Het gaat respectievelijk om de relatie met het zijn, de relatie met de wereld en de relatie met ander. Deze relaties staan echter niet los van elkaar. We beschouwen ze als verschillende invalshoeken van de menselijke subjectiviteit die steeds andere aspecten reveleren. De differentiatie in subjectrelaties stelt ons in staat andere gemeenschapsbenaderingen aan het licht te brengen. Zo blijkt dat het gros van de gemeenschapsbenaderingen aansluiten bij wat wij de wereldlijke relatie noemen en dus bij de individualiteit van het subject. In deze gemeenschapsbenaderingen wordt het 'gemeenschappelijke' benaderd vanuit een gedeelde term die ook de individualiteit van het subject mede bepaald, of vanuit een door het individu 'gepercipieerde' gemeenschappelijkheid waardoor anderen samen met het individu tot een gemeenschap behoren. Ook al hebben deze vormen van gemeenschap een bijzondere en belangrijke zingevende en constitutieve waarde toch bevatten zij inherent een dynamiek die mogelijk tot

uitsluiting en reductie leidt. Wat verbindt, is de gemeenschappelijke term of gepercipieerde gemeenschappelijkheid. Wie deze gemeenschappelijkheid niet deelt, wordt mogelijks uitgesloten. Wie deze gemeenschappelijkheid wel deelt, wordt mogelijks tot deze gemeenschappelijkheid gereduceerd.

De gemeenschap van zij die niets gemeenschappelijk hebben zal dan ook voornamelijk vorm krijgen als het 'openen' van deze op gemeenschappelijkheid gebaseerde gemeenschappen en zal zich openbaren binnen de derde relatie: de relatie met de ander. Deze relatie is constitutief voor het verschijnen van de uniciteit. In het laatste hoofdstuk gaan we dan ook uitvoerig in op de mogelijkheid om de ethische relatie tussen het ik en de ander – die de uniciteit van zowel het ik als de ander openbaart – kan worden uitgebreid tot een relatie met meerdere anderen. De gemeenschap van zij die niets gemeenschappelijk hebben is een gemeenschapsgebeuren dat de bestaande gemeenschappen onder kritiek stelt, maar tegelijkertijd ook een andere manier van samenzijn reveleert. Dit samenzijn waarbij zowel het ik als de anderen zich als uniciteit openbaren, creëert een verbintenis die niet in termen van verbondenheid beschreven kan worden. Net het ontbreken van een gedeelde grond creëert een niet-onverschilligheid; een verschil dat aan de betrokkenen trekt en in deze aantrekking een andere zinbeleving kan betekenen.

In een samenleving die zoveel belang hecht aan het individu, aan zingeving, zelfcreatie en zelfontwikkeling, kunnen we ons afvragen of deze nadruk op het individu en het zelf nog ruimte laat voor de openbaring van uniciteiten. Door niet alleen aandacht te schenken aan de identiteit en de individualiteit van het menselijk wezen maar ook te wijzen op de menselijke uniciteit biedt Levinas de mogelijkheid te ontsnappen aan een verengd discours over de gevaren van de individualisering enerzijds en van een te grote invloed van de gemeenschap anderzijds. En misschien biedt dit verhaal dan ook het startpunt voor een meer genuanceerd debat tussen de voor- en tegenstanders van de gemeenschap(pen).